

Václav Hrabě

Beatnik¹, Mácha v texaskách², předchůdce normalizační poezie, individualistický anarchista, Wolkerův nástupce, bluesman s duší načichlou Ginsbergem³, básník písničkář, legendární autor nesmrtelných veršů, hledač bolestné pravdy, touhy a nezničitelné naděje. Toto je jen náhodný výčet pojmenování, která se objevovala v titulcích novinových článků i kritických ohlasech. Všechna tato pojmenování se snažila vystihnout postavu Václava Hraběte.

Své první básně napsal Hrabě už během studia na gymnáziu, žánrově šlo převážně o milostnou poezii. Po maturitě, ve svých sedmnácti letech, opustil maloměsto i svou dixilendovou kapelu a odešel studovat do Prahy na Vysokou školu pedagogickou. O tři roky později se seznámil se svou budoucí manželkou Olgou a krátce nato nastoupil na vojnu. Během dvou let strávených v kasárnách vznikla celá řada básní s vojenskou tematikou, s motivy války a pobytů na marodce. V té době také poprvé publikoval své básně v armádních časopisech Zápisník, Československý voják a Obrana lidu. Ne že by se Hrabě ideově ztotožnil s komunistickou armádou, ale autoři otištěných textů byli odměňováni osobním volnem. Toto vojenské období bylo významné i proměnou básníkovy života, během několika prvních měsíců se oženil a na svět přišel jeho jediný syn Jan. Po odchodu z vojenské služby došlo v básníkově osobním životě k mnoha změnám. Několik měsíců po návratu do Prahy vyhověl přání ženy Olgy a došlo k rozvodu manželů. Vzhledem k problematické bytové situaci však rozvedení manželé nadále žili ve stejném bytě, později se do domácnosti nastěhoval i nový životní partner a Olze se narodilo druhé dítě. Václav Hrabě v bytě pouze přespával, v kuchyni měl provizorní postel a pracovní stůl, zbytek rodiny obýval přilehlý obývací pokoj. Východiskem z této životní situace byla pro básníka finančně dobře hodnocená spolupráce s časopisem Tvář. V časopisu působil jako lektor, psal pro něj i několik reportáží – o autostopu⁴, o 1. mezinárodním jazzovém festivalu a později i o kavárně Viola.⁵ Ve stejné

¹ SOUČEK, Karel. Legendární beatnik se narodil před šedesáti pěti lety. *Mladá fronta Dnes*, 16, 28. 4. 2005, č. 100, Střední Čechy Dnes, str. C/3.

² KOVÁŘÍK, Miroslav. O Máchovi v texaskách. *Průboj*, 29. 2. 1968, str. 3.

³ ŠPORKOVÁ, Sylva. Václava Hraběte inspiroval beatnik Allen Ginsberg. *Lidové noviny*, 13, 24. 8. 2000, č. 197, str. 32.

⁴ HRABĚ, Václav. Cestou NE cestou. *Tvář*, 1964, roč. 1, č. 9/10, str. 75-79.

⁵ První představení Poetické vinárny Viola se konalo 22. července 1963 a jmenovalo se Komu patří jazz, za doprovodu jazzové hudby zazněly verše Ginsberga, Ferlinghettiho a dalších. Postupně se ve Viole začali zabývat přední umělci slova i soudobé české hudby. Renomování členové Národního divadla v Praze zde

době Václav Hrabě nastoupil jako zastupující učitel na základní škole. V roce 1963 vznikla poetická kavárna Viola, kde byl básník na krátkou dobu zaměstnán jako osvětlovač, člen umělecké rady a zároveň i příležitostný účinkující. „On ve Viole sedával s dvěma mladými básnířkami, Inkou Machulkovou a Vladimírou Čerepkovou, a občas s nimi vystoupil na nočních jam sessionech ... Tam sice řekl několik svých textů, ale tenkrát psal skoro každý a nebyla to jeho vrcholná díla,“⁶ vzpomínal Kovářik. Často ani jeho blízcí přátelé nevěděli, že píše poezii. Od té doby byla Viola vnímána jako období vrcholné Hrabětovy tvorby, a ne pouze jako jedna básnířka životní etapa. Na ošidnost vytváření „mytického“ obrazu českého beatníka z Violy upozorňuje Bohuslav Hoffmann ve své stati Bluesový hrabě své generace.⁷ Poukazuje na skutečnost, že Hrabě byl bluesovým básníkem už na sklonku padesátých let a na počátku let šedesátých, tedy ještě dlouho předtím, než Viola vznikla: „V té době se rodí Hrabě básník, a to v bezprostředním kontaktu s jazzem a poezií jím inspirovanou. Období Tváře a Violy jsou jen organickým pokračováním, prohloubením a vyvrcholením předcházejícího vývoje.“⁸ Václav Hrabě byl také prezentován jako představitel české beatnické generace.⁹ K tomuto označení bezesporu přispěla i návštěva Allena Ginsberga, se kterým se básník při jeho pražské návštěvě několikrát setkal.¹⁰ 5. března 1965, když americký beatník ještě pobýval v Praze, Václav Hrabě zahynul nešťastnou náhodou ve svém bytě. Po příchodu domů kolem třetí hodiny ráno si přitápěl plynovým sporákem, plamen jednoho hořáku uhasl a spící Václav Hrabě zemřel na otravu kyslíčným uhelnatým.

recitovali verše nebo přednášeli krásnou prózu – jmenujme alespoň Z. Štěpánka, E. Kohouta, K. Högra, B. Záhorského, R. Hrušínského, R. Lukavského, D. Medfickou, V. Fabiánovou a jiné. Dostupné na WWW:<<http://www.divadloviola.cz/history.htm>>.

⁶ KUČERA, Štěpán. Blues na památku Václava H. Nadgenerační básník Václav Hrabě (13. 6.1940 –5. 3.1965). *Host*, 23, 2007, č. 5, str. 50.

⁷ HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace. *Iniciály*, 1991, roč. 2, č. 14/15, str. 22.

⁸ Tamtéž, str. 22.

⁹ Ostatně jako „plavovlasého beatníka z Violy“ ho měl podle Bohuslava Hoffmanna, odkazujícího ve své studii Václav Hrabě – český beatník 60. let na Ginsbergův později ztracený deník, titulovat sám Ginsberg.

¹⁰ HRABĚ, V.; HESS, L., MACHÁLEK, M. Interview s Allenem Ginsbergem. *Divoké víno*, 1965, Roč. 2, č. 2, str. 16.

HRABĚ, V.; HESS, L., MACHÁLEK, M. Allen Ginsberg v Praze. *Divoké víno*, 1965, Roč. 2, č. 2, str. 17-18.

Problematika posmrtně vydaného básnického díla

Václav Hrabě za svého života (zemřel v pětadvaceti letech v roce 1965) nevydal jedinou básnickou sbírku. Na postupném zveřejňování jeho tvorby měl hlavní podíl recitátor Miroslav Kovářík, který byl zároveň editorem prvního knižního výboru básníka. Do širokého povědomí se Václav Hrabě dostal zejména díky usilovné propagaci již zmíněného Mirka Kováříka, editorské činnosti Jaromíra Pelce a v neposlední řadě i zhudebněním některých textů zpěvákem a kytaristou Vladimírem Mišíkem.

Po Hrabětově smrti otiskl literární měsíčník *Tvar* nekrolog psaný Rudolfem Matysem¹¹, ve kterém byla zmíněna spolupráce básníka s tímto časopisem i širší platnost jeho poezie. V *Divokém víně*¹² pak byla místo nekrologu publikována báseň „Blues na památku Vladimíra Majakovského“¹³, časopis poté pokračoval ve zveřejňování básnickovy tvorby až do svého zániku v roce 1972. S úmyslem posmrtně vydat Hrabětovy básně si v roce 1965 jeho přátelé zapůjčili od básnickových rodičů opisy básní a textů, které byly tehdy považovány za kompletní literární pozůstalost. Během několika měsíců byl pořízen výbor básní, který pak v opisech koloval po Praze a posléze i po celé republice. Jeden z opisů této pozůstalosti přivezl Ivan Rajmont do Docela malého divadla v Litvínově¹⁴ (dále jen DMD), které uvádělo večery mladé poezie. V tomto divadle vznikl scénář prvního hrabětovského pořadu *Stop-time*, „rekviem za Václava Hraběte“. Texty byly uspořádány podle tematické podobnosti vět *Mozartova Rekviem*, pořad byl doplněn básní Vladimíra Holana *Sbohem z cyklu Příběhy*.

¹¹ MATYS, Rudolf. Za Václavem Hrabětem. *Tvář*, 2, 1965, č. 4, str. 39.

¹² *Divoké víno* byl literární a umělecký časopis vydávaný od září 1964. Nikdy nebyl oficiálně povolený a jeho vydávání ukončil administrativní a policejní zásah počátkem roku 1972. V současné době vychází od roku 2002 v internetové podobě. Své první verše v *Divokém víně* otiskli Jiří Žáček, Karel Sýs, Petr Cincibuch, Pavel Verner, Jaroslav Holoubek a stovky dalších. *Divoké víno* publikovalo od roku 1965 verše Václava Hraběte a otisklo i jeho jedinou povídku *Horečka*. Dalším významným básníkem *Divokého vína*, jehož život skončil tragicky, byl [Ladislav Landa](#). Nakladatelství *Divoké víno* vydalo L. Landovi posmrtně sbírku pod názvem *Básně*.

¹³ *Blues na památku Vladimíra Majakovského*. [Verše.] *Divoké víno*, 2, 1965, č. 4, str. 10–12.

HESS, L.. Zemřel Václav Hrabě. In *Divoké víno. Antologie 1964 – 2007*. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Sloart a Národní knihovna České republiky, 2007.

¹⁴ Výchozím vzorem DMD (Docela malé divadlo) bylo pražské Divadlo hudby, které znamenalo předzvěst příchodu divadel malých forem. Litvínovské Divadlo hudby a poezie věnující se především hudebním produkcím doplněným poezií se s příchodem Mirka Kováříka transformovalo ve významnou malou scénu využívající podobných principů jako ostatní divadla malých forem (např. SeMaFor, Divadlo na Zábradlí), která vytvářela protipól oficiálním divadelním scénám. Dělo se tak především důrazem na autentičnost divadla a na osobnostní výstavbu herce. Postupem času DMD díky Kováříkovi našlo vlastní inscenační a interpretační styl, jež se zakládal na negaci oficiálního pojetí interpretace poezie, které propagovalo uhlazený přednes bez osobnostního přínosu interpreta. Dramaturgie DMD tvořila tři odlišné linie. První z nich představovaly divácky nejvstřícnější inscenace lidové poezie, další byla rozmanitá skupina českých autorů z válečného a poválečného období, poslední okruh reprezentovala poezie amerických beatníků. V DMD se pak kromě žánru divadla poezie rozvíjel také zájem o ostatní odvětví soudobého umění. Velkou zásluhou Mirka Kováříka a kolektivu DMD bylo uvádění nových a z učebnic neznámých autorů, jak literátů, tak výtvarníků.

K tomuto důležitému mezníku popularizace básníka Václava Hraběte se v rozhovoru pro MF Dnes vyjádřil Miroslav Kovářík, tehdejší programový ředitel DMD: „Václava Hraběte jsem poznal za jeho života jen jaksi mimoděčně – na chodbách pedagogické fakulty a společných seminářích, ale to jsem si uvědomil až dodatečně. Když mě pár měsíců po jeho smrti přihrála více méně náhoda opisy jeho básní, rozhodli jsme se je provést jako představení, jako jisté rekviem, přesně na rok a den po odchodu básníkově, v březnu 1966.“¹⁵ Toto divadelní představení představilo básníkovy verše široké veřejnosti, zároveň však vytvořilo jednu z legend tragické smrti Václava Hraběte. Problematiku interpretace představení okomentoval i Miroslav Kovářík: „Na jevišti byla tenkrát zavěšena velká pneumatika zadního kola traktoru. Trochu jsme ji olámali a okraje natřeli fosforeskující barvou, do ní pak zavěsili barokní relikviář, který jsem si vypůjčil z muzea. Vše se odehrávalo podle jednotlivých částí této smuteční mše – poslední text byl Blues pro Vladimíra Majakovského, jako vyplnění oddílu Lux Aeterna, a poslední slova z Holanova Příběhu „...ale udělal to až v noci...“. Přispěli jsme tím ovšem podstatně ke vzniku legendy o básníkově odchodu.“¹⁶ Úspěch pořadu a nekončící zájem o Hrabětovu poezii postupně přinesl i jednotlivá knižní vydání básní. Nejdříve ve formě programu Docela malého divadla (1967) a o několik měsíců později vyšla první sbírka *Stop-time*¹⁷ (1969), opět pod vedením Mirka Kováříka.

Další knižní publikace byly vydány až v roce 1977. V nakladatelství Melantrich byl publikován román Petra Skarlanta *Věk slasti*¹⁸, ve kterém Václav Hrabě vystupuje jako jedna z ústředních postav, a sbírka *Blues v modré a bílé*¹⁹, kterou nově uspořádal a doslovem opatřil Jaromír Pelc. Přes Pelcovu snahu zařadit básníka do kontextu soudobé oficiální literatury vyšla sbírka v nákladu pouze dvou tisíc výtisků a byla okamžitě rozebrána (sbírka *Stop-time* byla publikována v nákladu 1200 výtisků a byla v prodeji při představeních Docela malého divadla). V roce 1985 vyšla Hrabětova poezie i v zahraničí, v edici Poezie mimo domov v Mnichovském nakladatelství byla vydána sbírka *Černé nebe nad městem*²⁰. O dva roky později se do rukou Jana Miškovského (syna Václava Hraběte) dostal dvacet let pohřešovaný

¹⁵ KOVÁŘÍK, Miroslav. Vidím svět jako Hrabě. [Rozhovor.] Zaps. Radek Václavík. *Mladá fronta Dnes*, 12, 31. 5. 2001, č. 126, Střední Morava Dnes, str. 3.

¹⁶ KOVÁŘÍK, Miroslav. Vidím svět jako Hrabě. [Rozhovor.] Zaps. Radek Václavík. *Mladá fronta Dnes*, 12, 31. 5. 2001, č. 126, Střední Morava Dnes, str. 3.

¹⁷ *Stop-time*. K vyd. Připravil a ed. pozn. naps. Miroslav Kovářík. 1. vyd. P., Mladá fronta 1969. Mladé cesty poezie. Sv. 30.

¹⁸ SKARLANT, Petr. *Věk slasti (Milostný deník čtyřadvacetiletého 1963–1965)*. 1. Vyd. Praha: Melantrich, 1977.

¹⁹ *Blues v modré a bílé*. Z básníkových publ. sbírek a z pozůstalosti uspoř., k tisku připravil, doslov a životopisnou pozn. [naps.] Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

²⁰ Výbor poezie V. H. vychází v nákladu 350 výtisků. Sestavil, do tisku připravil a závěrečnou zprávu napsal Daniel Stroj. 1. vyd. Mnichov: Poezie mimo domov, 1985.

konvolut pozůstalostí. Skládal se ze stovky volných listů psaných rukou a strojem, sešitu a kroužkového bloku. Kromě variací a zlomků dosud publikovaných básní se zde objevilo několik desítek neznámých textů a autorem řazená sbírka *Blues pro bláznivou holku*. Roku 1990 byl v nakladatelství Československý spisovatel publikován do té doby nejúplnější soubor básní Václava Hraběte. Editoři Jaromír Pelc, Miroslav Kovářík a Jan Miškovský jej pojmenovali *Blues pro bláznivou holku*²¹ podle básníkem připravené, ale nikdy nevydané sbírky ze šedesátých let. Během devadesátých let se kniha dočkala dvou reedic²² a byla vydána povídka *Horečka*²³, do té doby publikovaná jen časopisecky v Divokém víně.

²¹ *Blues pro bláznivou holku* vyšel v nákladu 32 000 výtisků, byl okamžitě rozprodán. Z autorovy rukopisné pozůstalosti a dalších pramenů k vydání připravili a uspoř. Miroslav Kovářík, Jan Miškovský a Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990.

²² *Blues. Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. 2. vyd. Praha: Labyrint 1999.

²³ *Horečka*. Editoval Joachim Dvořák. Fotogr. Markéta Baňková. 2. vyd. Praha: Labyrint, 1999.

Recepce básníková díla

Ohlas Hrabětovy poezie byl od konce šedesátých let velmi intenzivní, zároveň však nejednotný. Na čtenářskou reflexi měli posledních čtyřicet pět let vedle literárních kritiků podstatný vliv především jeho editoři a také jeho umělečtí interpreti. Jednotlivé texty jsou řazeny vzestupně podle roku vydání, v rámci celé kapitoly jsou rozděleny na texty vydané před rokem 1989 a po něm. Až do poloviny osmdesátých let byla k dispozici (a to ještě v celkem neautentické, neautorizované podobě) přibližně polovina celého básníkovy díla. Více než samotné dílo vystupovala na povrch legenda autorova života s jeho tragickým koncem. Novinové i odborné články se zaměřovaly spíše na život Václava Hraběte než na samotné básnické dílo. Tato recepce se věnuje první vydané sbírce *Stop-time*²⁴ (editor Miroslav Kovářik (1969)), článku Kamila Horňáka v Hostu do domu²⁵ (1970) a stati Ireny Zítkové Jam-session s Františkem Gellnerem²⁶ (1970), prvnímu pokusu o vřazení Václava Hraběte do českého literárního kontextu. Druhá sbírka *Blues v modré a bílé* (1977) byla sestavena editorem Jaromírem Pelcem, který se pokusil včlenit básníkovu tvorbu mezi sbírky oficiálního proudu. Tento pokus vyvolal vlnu negativních literárních kritik, z nichž zmíníme zejména reakci Josefa Peterky Úplně zbytečná legenda²⁷(1978) a následný komentář Jana Lukeše v knize Prozaická skutečnost²⁸ (1982). Zároveň však do této kapitoly zařazujeme text Jiřího Rambouseka Václav Hrabě²⁹(1984), který byl doposud opomíjen, a z literárněhistorického hlediska dotváří básníkův ohlas.

Po roce 1990 se vydáním doposud neúplnějšiho souboru *Blues pro bláznivou holku* situace mytizovaného vnímání básníka proměnila, můžeme sledovat dvě rozdílné interpretační vlny. Jednak se objevily publikace určené pro širokou veřejnost a na straně druhé vyšly přelomové publikace odborného charakteru. Co se odborných publikací týká, mezi zásadní interpretátory patří Bohuslav Hoffmann, u kterého se zaměříme na dvě z jeho přelomových studií (Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte³⁰ a Bluesový hrabě své generace³¹) a Vladimír Křivánek³², který je hlavním tvůrcem oddílu písňové a básnické tvorby

²⁴ PELC, Jaromír. *Nový obsah (vývojové portréty)*. Praha: Mladá fronta, 1977.

²⁵ HORŇÁK, Kamil: Tváře prvotín. *Host do domu*, 17, 1970, č. 8, str. 33–35.

²⁶ ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. *Orientace*, 5, 1970, č. 2, str. 78–83.

²⁷ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 7, 1978, č. 3, str. 112–114.

²⁸ LUKEŠ, Jan. *Prozaická skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 1982.

²⁹ RAMBOUSEK, Jiří. Václav Hrabě. [Rozbor básní.] In: Rambousek, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. 1 vyd. Praha: Torst, 2003.

³⁰ HOFFMANN, Bohuslav: Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. *Česká literatura*, 3, 1994.

³¹ HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace. Václav Hrabě. *Iniciály*, 2, 1991, č. 14 – 15, s. 22 – 25.

třetího dílu rozsáhlého čtyřdílného kompendia, podávajícího ucelený výklad o vývoji české literatury v období od konce druhé světové války do pádu komunistického režimu v roce 1989. Zároveň v této kapitole představíme dvě vybrané publikace určené pro širokou veřejnost – Nevyjasněná úmrtí II. Jiřího Hlinky³³ a 12 taktů pro Václava Hrabě Jiřího Žáka³⁴.

Do roku 1989

První, a zároveň nejrozšířenější a nejtrvalejší prezentaci měl podíl zejména **Miroslav Kovářik** se svým amatérským Docela malým divadlem. Hrabětovy texty se šířily ústním podáním a opisy. Písemně je tiskem fixoval časopis Divoké víno a zejména první knižní vydání vydané v nakladatelství Mladá fronta v roce 1969 pod názvem *Stop-time*³⁵. Kovářikova reflexe Hrabětova díla vycházela z úzkého propojení tvorby a autorova života, z představy, že život a dílo je jedno a to samé. V ediční poznámce ke *Stop-time* dokonce Kovářik uvedl, že „životopis Václava Hraběte jde z nich skutečně rekonstruovat dosti dobře“.³⁶ Miroslav Kovářik tuto myšlenku opravdu realizoval. Bez ohledu na skutečné genetické souvislosti jednotlivých textů, bez ohledu na historický kontext jejich vzniku a vývoje vytvořil obraz básníka, který odpovídal jeho představám o Hrabětově poezii i o mladé poezii uprostřed šedesátých let a v jejich druhé polovině. Václava Hraběte, jehož vývoj vymezil prvními pokusy vystihnout „tento krásný, ztřeštěný a jediný svět“³⁷ na jedné straně a magickými vlnami americké beatnické poezie, které k nám byly „zaneseny hlavně díky překladatelskému zájmu Jana Zábrany v době, kdy mladý básník složitě hledá svou uměleckou orientaci“³⁸ na straně druhé, označil za představitele „texaskové generace“, která našla v jeho poezii „svoje dokonalé sebevyjádření“.³⁹

Celá sbírka byla veskrze sestavena tak, aby vznikla rozhněvaná a beatnická podoba básníka, který zemřel v době ginsbergiády. Textový soubor třiceti sedmi básní byl uzavřen čtrnáctiveršovou básní, která byla původně textovou součástí reportáže Třicet a jedna noc aneb Zápisky z živého domu, a nikoliv samostatným dílem. Před tuto efektní pointu, která

³² *Český dekameron/Sto knih 1969-1992*. Vladimír Křivánek a kol., 1. vydání, Praha: Scientia, 1994, str. 96 – 98.,

KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945/2000*. 1 vyd., Brno: Host, 2007.

³³ HLINKA, Jiří. *Nevyjasněná úmrtí. II., Václav Hrabě, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník*. 1.vyd., Praha: World Circle Foundation, 1999.

³⁴ ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hrabě*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010.

³⁵ *Stop-time*. K vyd. připravil a ed. pozn. naps. Miroslav Kovářik. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1969.

³⁶ Tamtéž, str. 65.

³⁷ Tamtéž, str. 64.

³⁸ Tamtéž, str. 64.

³⁹ Tamtéž, str. 66.

byla datována básníkem tři čtvrtě roku před tragickou smrtí, Kovářík zařadil básně, které evidentně patří k Hrabětovým veršům mnohem starším („Blues za Vladimíra Majakovského“, „Ty II“, „Variace na renesanční téma“, „Infekce“). Jedná se o texty napsané na počátku šedesátých let, tedy ještě před odchodem na vojnu, kterou Hrabě absolvoval od srpna 1961 do srpna 1963.

V komentáři na konci sbírky pak Kovářík rozvinul snahu přiřadit Hraběte mezi tragicky zemřelé mladé básníky: „Celistvé torzo Hrabětova díla svědčí výmluvně o dalším tragicky nenaplněném osudu, české poezii od dob Máchových tak blízkému. Kdoví, nebudeme-li jednou uvádět ve výčtu té jedinečné řady i jméno lochovického rodáka Václava Hraběte, Máchy v texaskách.“⁴⁰ Jak se později ukázalo, tato sbírka nebyla sestavena ani s ohledem na přibližnou dobu vzniku (přestože to bylo již v té době možné ověřit dle datovaných časopisecky publikovaných textů) a sporné pasáže jednotlivých básní byly objasněny až v druhé polovině 80. let. Kováříkova zásluha je nepochybně v tom, že uvedl Hrabětovo dílo do kulturního oběhu, jeho iniciativa však zároveň stojí i na počátku nesčetných manipulací s jeho dílem.

V roce 1970 byl v Hostu do domu publikován článek **Kamila Horňáka** pojmenovaný *Tváře prvotin*⁴¹. Autor v něm komentoval situaci přílivu knižních debutů šedesátých let a pozitivní přínos ve formě zvýšeného zájmu o kritické zhodnocení mladé poezie. Nevýhodou byl podle něho fakt, že: „prvotiny byly poměřovány především kontextem onoho přílivu, méně již byly hodnoceny v kontextu české poezie jako celku.“⁴² On sám v článku představil čtyři knižní debuty, jejichž spojovacím článkem byla podle něj konkrétní a smyslová obraznost. Vedle sbírky *Stop-time* dále uvedl Slunovrat Evy Bernardinové, Neklid Jindřicha Uhera a Lunovrat Miloše Horanského. Kamil Horňák ve své charakteristice víceméně vycházel z editorské poznámky Miroslava Kováříka, sám dále dodal, že Hrabě vědomě navazoval na poetiku Františka Gellnera. Jednotlivé citace básní byly opět převzaty z již zmiňované ediční poznámky, navíc opatřeny komentáři autora článku, který největší sílu Hrabětovy poezie viděl v „kontradikci dvou rovin, a to slangové prozaizaci a drsné předmětnosti volného verše“. Tyto dvě roviny podle něho vytvářely napětí, díky kterým básník „vyjevuje sváry lidského nitra“.⁴³

⁴⁰ Tamtéž, str. 66.

⁴¹ HORŇÁK, Kamil: *Tváře prvotin. Host do domu*, 17, 1970, č. 8, str. 33 – 35.

⁴² Tamtéž, str. 34.

⁴³ Tamtéž, str. 34.

První vážnějším pokusem o vřazení Hrabětova díla do historického kontextu české poezie byla stat' **Ireny Zítkové** Jam-session s Františkem Gellnerem⁴⁴. Zítková v podstatě opět převzala Kovářikem vytvořený předobraz Václava Hraběte jako „jednoho z nejvýraznějších básníků beatové generace“⁴⁵, hlavním tématem jejího článku bylo srovnání tvorby obou básníků. Impuls jí poskytla jedna z Hrabětových básní, podle které pojmenovala i celý text. Její snahou bylo konfrontovat oba básníky v rámci básnického díla (ve skutečnosti však měla k dispozici jen účelně komponované torzo *Stop-time*). Spřízněnost obou básníků viděla v procesu citového strádání, utápění v alkoholu, v manifestačním odporu k světu, „s kterým se nejen neztotožňují, nýbrž který se jim přímo hnusí a v nenaplněném hledání lásky ...“⁴⁶. Shody nacházela i v rovině výrazové, v nasazení masky poplatné dobové literární atmosféře, sloužící ke vzpurnému provokačnímu gestu, v předstíraném siláctví, které se projevovalo ve výrazech i námětech, v pohrávání si s myšlenkou duchovního úniku a útěku do exotického exilu. Také snahy o „objektivní dějovou fabulaci“ v některých textech považovala jen za „nepříliš zastíranou básníkovu výpověď o vlastních trablech“⁴⁷. Irena Zítková představila Václava Hraběte jako básníka, který prodělal „duševní krizi“, básníka „marného hledání jakékoliv opory, ať už v sobě nebo okolo sebe. Dramatické napětí, jež se na čtenáře z básní přenáší, je odrazem této bezradnosti se sebou, se světem.“⁴⁸

Tento interpretační pokus vypovídá velice málo o objektivní hodnotě celého jeho díla i o hodnotě historické. Výklad I. Zítkové se snažil interpretovat autora z hlediska soudobé literatury. Na básníkovu dílo bylo nahlíženo jako na poezii přelomu šedesátých a sedmdesátých let, nikoli přelomu padesátých a šedesátých let a jejich první poloviny, ve které skutečně vznikalo. Dalším negativem je opět vidění díla jako obrazu samotného básníkovu života. Zítková se dopustila stejné chyby, jakou učinil již Miroslav Kovářik při sestavování první sbírky. Básnické dílo tak doposud sloužilo spíše k rekonstrukci či mytizaci Hrabětova života. Nešlo ani tak o poznání díla samotného, jako o vytvoření image básníka, básníka vnitřně rozervaného a zároveň rozhněvaného, společensky nonkonformního.

Václav Hrabě byl Miroslavem Kovářikem představován jako český beatnik. Tato prezentace přinesla nejen zvýšenou popularitu u čtenářů, ale zároveň se dostala do rozporu s normalizačními tendencemi sedmdesátých let. V roce 1975, na který připadlo desáté výročí Hrabětovy smrti, o něm nebylo možno prosadit do žádného časopisu ani článek. Dokonce ani

⁴⁴ ZÍTKOVÁ, Irena. Jam-session s Františkem Gellnerem. *Orientace*, 5, 1970, č. 2, str. 78 – 83.

⁴⁵ Tamtéž, str. 78.

⁴⁶ Tamtéž, str. 80.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž, str. 81.

do Mladého světa, kde na konci šedesátých let otiskl M. Kovářik velmi populární článek o Hrabětovi pojmenovaný Mácha v texaskách. Ani do Melodie nebo Tvorby, kde v té době jako redaktor působil Hrabětův interpret a druhý editor Jaromír Pelc.

Příležitost se naskytla o několik měsíců později a **Jaromír Pelc** ve snaze zachránit Hrabětovo dílo pro socialistickou literaturu sestavil doplněné vydání a také nové uspořádání básníková torza pojmenované *Blues v modré a bílé*⁴⁹. Nechyběla ani reinterpretace v rámci ediční poznámky i studie zveřejněná v Pelcově kritické publikaci Nový obsah⁵⁰. Tato studie však byla pouze kopií ediční poznámky vřazenou do zmiňované publikace.

Pelc se tentokrát pokusil zařadit Hraběte do kontextu české poezie druhé poloviny sedmdesátých let. Ve shodě se svými předchůdci zdůraznil zejména mimoliterární aspekty Hrabětova díla. Píše přímo o „zliterátštění“ jeho poezie. „Snaha být do všech důsledků antibásníkem ho paradoxně, ale vlastně logicky dovedla k opravdové poezii.“⁵¹ V opozici ke svým předchůdcům však podle Pelce zdůrazňoval nikoliv subjektivní rozervanectví, ale naopak úsilí vyjít ze sebe sama a překonat samotu. „Jeho přístup ke světu není pasivně vstřebávající, ale naopak programově činný, cíl nenalézá v idealizovaném vymanění se ze sociální struktury, nýbrž naopak v co možná účelném zakotvení v ní, v tvořivém přijetí společenské role.“⁵² V Hrabětově poezii podle něho akcentoval „střet dvou životních stylů“: stylu moderního měšťáka a světa skutečných lidí. V této souvislosti připomněl také osobnosti Hrabětovi blízkých básníků: Majakovského a Kainara. Nejsilnějším momentem celého textu bylo pak představení Hraběte jako aktuálního básníka činu a nového kolektivismu⁵³, čímž se Pelc snažil eliminovat jednostranně vyzdvižený image beatnického outsidera a naopak upozornit na „pozitivní a konstruktivní východiska v jeho díle trvale přítomná“. Tak došlo k dalšímu kroku mytologizace odkazu Václava Hraběte v průběhu deseti let od jeho smrti, tentokrát ve prospěch části generace, která úspěšně vplynula do vod tzv. normalizace. V knize Nový obsah představil Pelc kromě Hraběte mimo jiné K. Sýse, P. Skarlanta, M. Černíka a P. Cincibucha. Tato velmi pozitivně laděná interpretace nezbudila souhlas na oficiální scéně, ba naopak, v řadě oficiálních dobových kritik vyvolala hluboký nesouhlas a ostrou polemiku.

⁴⁹ *Blues v modré a bílé*. Z básnickových publik. sbírek a z pozůstalosti uspoř., k tisku připravil, doslov a životopisnou pozn. [naps.] Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

⁵⁰ PELC, Jaromír. *Nový obsah (vývojové portréty)*. Praha: Mladá fronta. 1977.

⁵¹ *Blues v modré a bílé*. Z básnickových publik. sbírek a z pozůstalosti uspoř., k tisku připravil, doslov a životopisnou pozn. [naps.] Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1977.

⁵² Tamtéž, str. 82.

⁵³ Tamtéž, str. 87.

Nejvýraznější nesouhlasnou reakcí byla recenze **Josefa Peterky** nazvaná Úplně zbytečná legenda⁵⁴. Konfrontace Peterkova a Pelcova pokusu o interpretaci Hrabětova díla odhalila, že básníkovo dílo se stalo politikem. Tak také explicitně Peterka označil Pelcovu interpretaci. Přestože byla Peterkova reakce psána se silným ideologickým podtextem a další kritici a interpreti Hrabětovi poezie tuto stať hodnotili jako velmi negativní příspěvek k této problematice, Peterkova recenze byla vůbec první, u které můžeme hodnotit její pozitivní metodologický přínos. Peterka ve své práci upozornil na manipulaci s Hrabětovým dílem a zároveň také na to, že Pelc nikde ani náznakem nepoukazoval na pozici Hraběte v českém poetickém kontextu první poloviny šedesátých let. Tento metodologický impuls byl v ideologické atmosféře přeslechnut a až dodnes je v podstatě zafixován názor, že jeho recenze zveřejněná v Literárním měsíčníku byla krajně negativní.

Peterka se již na začátku distancoval od myšlenky zařadit V. Hraběte mezi významné básníky české literatury (Máchu, Hlaváčka, Wolкера a Ortena). Negativně hodnotil i snahu nakladatelství Melantrich, které ve stejné době vydalo Skarlantův vzpomínkový *Věk slasti*⁵⁵, kde autor textu Hraběte vydával za svého duchovního otce, utěšitele, milostného rádce, svědka smrti, a není zapomenuto ani na relikvie typu „odtud mi Hrabě poslal dopis“, „tady přecházel, tohle četl...“.⁵⁶ Kritik si povšimnul i problematiky řazení básní, a to zejména závěrečných sekcí sbírek. Pro představu zmiňme Pelcovu verzi sbírky, která končí verši – „Internacionála na hrobě básníka/ vrátí se/ život pod jezem“. Zatímco Pelc se snažil zmírnit obraz Hraběte jako beatnického básníka, Peterka byl zcela neoblomný a upozorňoval na fakt, že Hrabětova poezie přímo vycházela z americké anarchizující neoavantgardy. Peterka přirozeně neměl pozitivní vztah k Hrabětovské poezii, ale pozitivní význam měla jeho recenze v tom, že upozornil na manipulaci s básněmi Václava Hraběte a na dosavadní rozkolísanost v interpretaci básníkova odkazu.

Na počátku osmdesátých let se pak pokusil o reflexi Hrabětovy tvorby **Jan Lukeš** v knize *Prozaická skutečnost*⁵⁷ (1982). Odmítl především interpretaci Peterkovu a ocenil snahu Jaromíra Pelce představit mladou básnickou generaci kritickou publikací *Nový obsah*. Jan Lukeš ve své stati pouze okomentoval Pelcův příliš pozitivní a Peterkův krajně negativní ohlas. Je zřetelné, že autor inklinoval spíše k Pelcovu pojetí a vyčítal Peterkovi naprostou

⁵⁴ PETERKA, Josef. Úplně zbytečná legenda. *Literární měsíčník*, 7, 1978, č. 3, str. 112 – 114.

⁵⁵ Ukázky z knihy *Věk Slasti*: „Václav seděl naproti mně, zády k oknu, byl nakrátko ostříhaný, jeho obličej ponořený do stínu se nesmírně odlišoval od tváře muže, kterému se obdivoval. Slovansky měkká, světlá tvář mi nabízela myšlenku, že hnutí beat se nedá dělat s tímhle obličejem...“ (str. 128), „Kdyby se Američan na Národní třídě neobjevil, Hrabě by zůstal neživu... Helejte, já si nemyslím, že šlo o úmysl. Ten hipster ho jenom utahal...“ (str. 119 – 120)

⁵⁶ Tamtéž, str. 12.

⁵⁷ LUKES, Jan. *Prozaická skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 1982.

neinformovanost a dezinterpretaci Hrabětových básní. Jan Lukeš pak nakonec volně navázal na myšlenku Jaromíra Pelce, který Hraběte představil jako předchůdce nových básnických tendencí, a on sám tentokrát zařadil básníkův odkaz na pomezí písničkářské a prozaické tvorby generace sedmdesátých let.

V roce 2003 vyšla v nakladatelství Torst publikace pojmenovaná *Nesoustavná rukověť české literatury*, obsahující klíčové studie **Jiřího Rambouska**. Jedna ze studií, uveřejněná v rámci sborníku *Zprávy Kruhu přátel českého jazyka* z března 1984, se věnuje básníkovi Václavu Hraběti. Studie nazvaná *Stop-time* není primárně zaměřena na samotnou sbírku, ale spíše na báseň, podle které je tato sbírka pojmenovaná. Rambousek zahájil svou stať poměrně netypicky, káral editora Pelce za gramatické chyby ve sbírce *Blues v modré a bílé* a nevysvětlení některých „cizích“ pojmů. Pozitivním přínosem této studie je logické vřazení Václava Hraběte do literární generace 60. let. Rambousek tak nesouhlasí s Pelcem, který prohlašuje Hrabětovy verše za „dialektickou negaci“ mladé poezie šedesátých let. Autor představil Hraběte jako básníka velmi citově založeného. Se svými vrstevníky se podle něj shodoval v protiměšťáckém názorovém postoji namířeném i proti měšťáctví socialistickému, proti sektorovému štěstí a životu na doplňkovou půjčku (srovnává tvorbu Václava Hraběte s Hanzlíkovými verši ze *Smutné básně pro Lenku*)⁵⁸. Výrazným rysem Hrabětovy poezie a zároveň i rysem literární generace let šedesátých byla podle něho potřeba něhy, emocionalita a návraty do dětských let. *Stop-time* je, stejně jako všechny ostatní Hrabětovy básně, podle Rambouska výrazně subjektivní (jako protiklad k této charakteristice zde autor uvádí racionálního Miroslava Holuba). Báseň je interpretována jako text ryze milostný a prostřednictvím náznakových citací do ní zasahuje svět dětství a v dětství zaslechnutých písniček (rozmarýn, malý husárek). V obou případech se podle Jiřího Rambouska opět jedná o klíčové motivy básnické tvorby příslušníků Hrabětovy generace.

V neposlední řadě autor opět (shodný postoj nalezneme u Miroslava Kovářika i Ireny Zítkové) upozorňuje na maximální míru ztotožnění lyrického subjektu s autorem: „Sémantické gesto Hrabětových veršů se zcela kryje s tím, jak si básník počínal ve skutečném životě. Sebe sama charakterizuje ve svých básních jako člověka žijícího mimo spořádaný měšťácký a spotřebitelsky orientovaný životní shon, jako mladého návštěvníka pražských barů, hospůdek a pivnic...“⁵⁹ Jiří Rambousek se tak ve svém výkladu opět držel

⁵⁸ RAMBOUSEK, Jiří. Václav Hrabě. [Rozbor básní.] In: Rambousek, Jiří. *Nesoustavná rukověť české literatury*. 1 vyd. Praha: Torst, 2003, s. 530.

⁵⁹ Tamtéž, s. 531.

životopisných reálií básníka, které se šířily mezi čtenářskou obcí a utvářely podobu člověka na okraji společnosti.

Po roce 1989

Nejvýraznější pokus o reflexi Hrabětova díla spadá do polistopadového období. V roce 1990 vyšel dosud nejúplnější soubor textů, nikoliv však úplný, protože v něm chyběla značná část textů juvenilních a také texty neveršované. *Blues pro bláznivou holku*⁶⁰ obsahuje přes osm desítek básnických textů ve zvláštním uspořádání. Základem je dvanáct textů autorem připravované a jím také komponované sbírky. Ostatní texty jsou řazeny ne zrovna obvyklým způsobem: podle abecedy titulů či incipitů prvních veršů.

Editori publikace **Miroslav Kovářik** a **Jaromír Pelc** se podle vlastních slov tak rozhodli proto, že chtěli „aby čtenář nebyl ovlivněn subjektivním vztahem editorů k dílu“.⁶¹ Bohuslav Hoffmann (významný polistopadový vykladatel Václava Hraběte) se však v jedné ze svých studií⁶² domnívá, že tak ve skutečnosti učinili nejspíše proto, „že nebyli schopni vyložit Hrabětovo dílo v jeho historicky autentické podobě, že nebyli schopni číst a analyzovat básnickovy rukopisy a autorizované strojopisy, které jsou od poloviny osmdesátých let k dispozici, tak, aby pronikli do Hrabětova vývoje“.⁶³ Zařadit jednotlivé básně do časově posloupné linie je opravdu značně obtížné, neboť jen u některých textů lze přesně či alespoň přibližně určit dobu jejich vzniku. Na rozkolísanosti textů se výrazně podílely i spontánní opisy. Jaromír Pelc z této situace vyvodil závěr, že „by bylo ošidné pokládat za autentickou podobu pouze jejich rukopisnou podobu“, že rukopis „představuje první, spontánní záznam textů“⁶⁴, že lze předpokládat další práci na něm. Těžko lze však podle Bohuslava Hoffmanna přijmout následující názor. „Přímo se proto nabízí eventualita kontaminování, sloučení těch nejlepších prvků ze všech známých variant básnickova díla.“⁶⁵ Realizace tohoto záměru by podle něj znamenala pokračující manipulování s Hrabětovým dílem a čím dál větší vzdalování se od jeho skutečné autentické podoby. Vydáním této sbírky byl však učiněn velmi výrazný krok. Jedná se o dosud nejúplnější publikovanou sbírku Václava Hraběte od roku 1969, kdy byl širší veřejnosti představen *Stop-time*, sbírka vydaná pod taktovkou Miroslava Kovářika.

⁶⁰ *Blues pro bláznivou holku*. Z autorovy rukopisné pozůstalosti a dalších pramenů k vydání připravili a uspoř. Miroslav Kovářik, Jan Miškovský a Jaromír Pelc. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990.

⁶¹ Tamtéž, str. 230.

⁶² HOFFMANN, Bohuslav: Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. *Česká literatura*, 3, 1994.

⁶³ Tamtéž, str. 262.

⁶⁴ Tamtéž, str. 229.

⁶⁵ Tamtéž.

Bohuslav Hoffmann do této doby publikoval několik článků⁶⁶ věnujících se problematice vnímání poezie Václava Hraběte, my si v rámci nastínění vývoje vybíráme dva zásadní texty. Jednak je to článek nazvaný Bluesový hrabě své generace⁶⁷, dále pak studii pojmenovanou Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte⁶⁸. Hoffmann byl vůbec prvním polistopadovým literárním kritikem, který měl přístup k básníkově kompletní pozůstalosti. On sám výrazně upozorňoval na to, že i po vydání *Blues pro bláznivou holku* přežíval názor, že Václav Hrabě básnicky dozrál až po návratu z vojny. Za vrchol básnickovy tvorby bylo do té doby stále považováno období spolupráce s časopisem *Tvář* a zejména poslední rok jeho života, který strávil v prostředí *Violy*. Na základě důkladného rozboru textů pozůstalosti se Hoffmann negativně vyjádřil jednak vůči řazení jednotlivých básní souboru *Blues pro Bláznivou holku*, ale i vůči přibližné dataci stejnojmenné, Hrabětem sestavené sbírky. Doložil také logická vodítka, která ho k tomuto tvrzení vedla, a deklaroval tak, že minimálně čtvrtina této sbírky byla napsána na přelomu padesátých a na počátku šedesátých let.

Hoffmannův článek pojmenovaný Bluesový hrabě své generace je přelomový z hlediska vztahu básníka k hudbě a vysvětlením i několika mylných faktů, které do jisté míry zapříčinily hrabětovskou legendu. Kritik poukázal zejména na to, že dosavadním básnickým vykladačům se podařilo v povědomí nejširšího publika zafixovat mytický obraz českého beatníka z *Violy*, tedy z období sklonku první poloviny šedesátých let. Hrabě však byl podle Hoffmanna bluesovým básníkem již na sklonku let padesátých a na počátku let šedesátých⁶⁹, období *Tváře* a *Violy* jsou podle něho jen organickým pokračováním, prohloubením a vyvrcholením předcházejícího vývoje. Bluesové a cynické texty Hrabě psal i po dobu vojny a některé posílal do Československého rozhlasu, kde nemohly být v plné autenticitě vysílány, a proto byly některé texty pozměňovány nebo částečně vynechávány. Jazzová orientace, která měla v dobovém kontextu svou osobitou podobu obzvláště v básnické a písňové tvorbě J. Kainara a J. Suchého, se u Hraběte v kontextu mladé poezie šedesátých let objevovala nejvýrazněji. Z jeho generačních vrstevníků, kteří byli zčásti ovlivněni jazzem, připomeňme zejména J. Hanzlíka a V. Honse, z generačně starších I. Machulkovou, I. Diviše, J. Hořce.

⁶⁶ HOFFMANN, B. Václav Hrabě – mytický a autentický. *Lidová demokracie*, 46, 6. 3. 1990, str. 5, HOFFMANN, B. Básník, který nebyl v čítankách. *Český jazyk a literatura*, 41, 1990-1991, č. 1 – 2, str. 65 – 68., HOFFMANN, B. Václav Hrabě – český beatník 60. let. In: *Přednášky z XL. běhu LŠSS*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1997. str. 90.

⁶⁷ HOFFMANN, Bohuslav. Bluesový hrabě své generace. Václav Hrabě. *Iniciály*, 2, 1991, č. 14-15, s. 22-25.

⁶⁸ HOFFMANN, Bohuslav. Vývojové souřadnice poezie Václava Hraběte. Problematika jejího ohlasu. *Česká literatura*, 42, 1994, č. 3, str. 255 – 275.

⁶⁹ „Kdybych byl černochem / utekl bych do pralesa / i v duši bývá někdy prales / a z Harlemu do New Orlínsu znělo by mé blues...“. To jsou Hrabětovy verše ze spirálového trhacího bloku, do něhož si zapisoval své první básnické pokusy v prvních letech svých vysokoškolských studií na sklonku padesátých let.

Hoffmann upozorňuje na jistý paradox, že v těchto generačních souvislostech Hrabě nikdy vykládán nebyl, jedná-li se o přirozené začlenění do generace šedesátých let. My tento názor nesdílíme, připomeňme studii Jiřího Rambouska, která byla nejspíše přednesena pouze užšímu publiku a v polistopadovém období zůstala na pozadí událostí.

Václav Hrabě je Hoffmannem tematicky vřazen mezi generaci mladých básníků, kteří svou pozornost obrací k aktualizované biblické a barokní tradici, k adoraci dětství a vytváření přírodních obrazů a krajin. Hrabě je podle něho spíše básníkem městským a zároveň exotickým, tento svébytný svět je budován i pomocí hudebních motivů.⁷⁰ Tento únik ze skutečného světa do světa exotického podle něho sdílel Hrabě zejména s Hanzlíkem (*Země za Paříží*, *Stříbrné oči*) a Wernischem (*Zimohrádek*). K této orientaci ho podle něho vedla černošská poezie, oblíbení prokletí francouzští básníci i exotické texty či motivy českých básníků. Bohuslav Hoffmann přiřadil Hraběte ke „generaci Hanzlíkově“ (byli na počátku šedesátých let i osobními přáteli), ale zároveň dodal, že do kulturního povědomí ho prosadila až generace následující, generace Divokého vína (P. Cincibuch, J. Žáček, K. Sýs ad.). Přínosem Bohuslava Hoffmanna je pevné vřazení básníka do autentického literárního kontextu první poloviny šedesátých let a vymezení jeho historického významu. Vytvořil tak předpoklady pro jeho hodnocení a pevnější východiska pro jeho nové čtenářské a kritické interpretace. Zároveň také poukázal na problematiku řazení básní v souboru *Blues pro bláznivou holku* a zdůraznil, že i přes snahu editorů M. Kovářika a J. Pelce zůstává odkaz Václava Hraběte stále částečným torzem, dokud nebude dílo vydáno tak, aby reflektovalo alespoň přibližnou dobu vzniku jednotlivých básní.

Druhým literárním kritikem, který se po roce 1989 věnoval problematice básnickovy poetiky, je **Vladimír Křivánek**. Mezi texty, které navazují na linii ohlasu Václava Hraběte, patří stať pojmenovaná *Václav Hrabě / Stop-time* v publikaci *Český dekameron*⁷¹, dále pak část kapitoly *Písňová inspirace v poezii šedesátých let* ve sborníku *Kolik příležitostí má píseň*⁷² a v neposlední řadě sekce *Hudební inspirace v poezii*, která je součástí III. dílu

⁷⁰ Hrabětovo město není městem Kolářovým nebo Kainarovým. Není městem, které objevila pro českou poezii Skupina 42, ale ani ne městem básníků všedního dne, jejichž vliv je patrný v některých raných autorových textech (*Nádraží*, *Zas nové, nové krásny Prahy vidíš*, *Na mokré dlažbě kelímek od Polárky*). Hrabě neusiluje o zobrazení skutečného města, mnohotvárného života jeho obyvatel, jejich osudů. Básníkovo město je městem do jisté míry imaginárním, ponořeným do soumraku svítání či mlhy rozbřesku, byť je osvětleno opravdovými neony či pouličními lampami. Jeho město je labyrintem ulic, nádraží, nábřeží, biografů a hospod.

⁷¹ *Český dekameron/Sto knih 1969 – 1992*. Vladimír Křivánek a kol., 1. vydání, Praha: Scientia, 1994. Str. 96 – 98.

⁷² KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945/2000*. 1 vyd., Brno: Host, 2007.

Dějiny české literatury 1945 – 1989⁷³. Upozorňujeme na obsahovou totožnost kapitoly Písňová inspirace v poezii a Hudební inspirace v poezii.

První zmiňovaný text je plný rozporuplných informací. Text měl být věnovaný prvnímu textovému souboru *Stop-time*, o samotné sbírce se však nedozvídáme téměř nic. Místo toho se zde nachází zhuštěné informace o dosud vydaných sbírkách, výčet všech známých jmen hudebníků, malířů a jiných známých osobností, které se vyskytují v Hrabětových básních, a životopis básníka (obsahující chybné údaje), který se nápadně podobá textům editorů Miroslava Kovářika a Jaromíra Pelce. Z textu se mimo jiné dozvídáme, že Hrabě se stal se svou básnickou tvorbou téměř kultickým básníkem a ovlivnil výrazně podobu mladé poezie sedmdesátých a osmdesátých let (M. Huptych, J. Pelc, P. Cincibuch, S. Antošová, Z. Lébl aj.).⁷⁴ Dále pak, že Hrabě píše své básně vědomě pro obyčejné lidi, ke kterým se wolkerovsky hlásí, a ne pro „pasáky poezie a košťery metafor“. Stejně jako autor Hosta do domu básník poetizuje nejprostší věci a jevy lidského života a identifikuje se s Majakovským, Gellnerem nebo Villonem. Hrabě se podle Křivánka v souladu se svou beatnickou orientací stylizuje do role outsidera, člověka vědomě stojícího na okraji spořádané společnosti. V souvislosti s výše uvedenými tezemi bychom rádi připomněli zejména texty, zveřejněné mezi lety 1977 – 1984, které uvádíme na předchozích stránkách. Vladimír Křivánek nebyl jediný, který se i po roce 1989 a objevení pozůstalosti Václava Hraběte stále inspirativně navracel ke kritickým textům předlistopadovým. Podobný přístup nalezneme i v jiných slovníkových publikacích, které se o básníkovi zmiňují.⁷⁵

Další dva texty se na rozdíl od rozvolněného textu předchozího věnují pouze problematice písňové tvorby. Největším přínosem těchto studií je metodologický pokus o vývoj bluesové poetiky na domácím literárním poli. Křivánek uvádí, že dominantním písňovým literárním žánrem se stalo pro poezii šedesátých let blues⁷⁶, které se za více než sto let svého vývoje proměnilo z původní podoby sólového zpěvu amerického černošského

⁷³ JANOUŠEK, Pavel; ČORNEJ, Petr; FIALOVÁ, Alena: *Dějiny české literatury 1945 – 1989*. 1. vyd., Praha: Academia, 2008. Str. 245 – 251.

⁷⁴ *Český dekameron/Sto knih 1969-1992*. Vladimír Křivánek a kol., 1. vydání, Scientia, Praha 1994. Str. 97.

⁷⁵ MENCLOVÁ, Věra; VANĚK, Václav. *Slovník českých spisovatelů*. 2., přeprac. a dopl. vyd., Praha: Libri, 2005, str. 261; JANOUŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. 2. vyd., Praha: Brána, 1999. Str. 295; CHALOUPEK, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. 1. vyd., Brno: Centa, 2005. Str. 319 – 320.

⁷⁶ Jazzová a bluesová inspirace vstoupila do českého prostředí v souvislosti s avantgardistickými koncepcemi dvacátých let – v Nezvalově básnické skladbě Podivuhodný kouzelník, zakladatelském díle poetismu. Spolu s jazzem zdomácnělo u nás i blues již koncem dvacátých let, především písně Voskovce a Wericha. Když se česká poezie šedesátých let nechala znovu inspirovat bluesovou poetikou, nepřímo tím poukázala na tuto domácí avantgardní tradici, zcela nezastřeně však manifestovala své zaměření na americkou hudební a literární scénu, na autory využívající bluesové inspirace – černošský básník Langston Hughes, ohlasy blues u Carla Sandburga i tzv. beat generation.

folkloru. Poetiku bluesových textů podle něj charakterizuje improvizační volnost, s kterou jsou seskupovány některé tradiční motivy prožívání světa – slunce, řeka, hřbitov, láska, vězení, železnice, cesta, evokující pocity bolesti a samoty, nenaplněné lásky a marné touhy, existenciální nejistoty a všehoprostupujícího smutku.⁷⁷

Mezi autory nejvíce ovlivněné touto dobovou básnickou podobou bluesové inspirace Křivánek zařadil zejména Josefa Kainara s pozdními sbírkami *Lazar* a *píseň, Moje blues* a *Miss Otis lituje* a kompletní tvorbu Václava Hraběte. Zároveň také do této kapitoly vřadil písňovou tvorbu Jiřího Suchého, která je však spíše optimistická, hravá a lidsky vlídná, a nespĺňuje tak výše zmíněnou charakteristiku. Václav Hrabě byl představen nejen jako básník bluesové inspirace, ale co je důležitější, jako autor mladé básnické generace šedesátých let. Křivánkova charakteristika se příliš neliší od těch předchozích, výklad věnující se jazzové inspiraci v tvorbě Václava Hraběte je shodný s již dříve zmiňovanou studií B. Hoffmanna *Bluesový hrabě své generace*. Vladimír Křivánek se soustředil zejména na hudební inspiraci básnickových veršů, upozornil například na postupné rozvíjení výchozího tématu většiny Hrabětových básní technickou variací. Mnohé básně odkazují k žánru blues i svým druhovým určením („Blues pro bláznivou holku“, „The monk in blues“, „Reduta blues“ aj.). V básních se objevují vedle motivů hudebních nástrojů, jmen slavných jazzových hudebníků a zpěváků (Ray Charles, Miles Davis, Charlie Parker) i speciální hudební termíny a situace (jam-session, scat, termín „stop-time“ zvolený za titul sbírky znamená pauzu v hudební kreaci), ožívá v nich atmosféra šedesátých let. S hudebním zaměřením těchto veršů podle něj souvisela i stylizace lyrického mluvčího.

Rozsáhlá kapitola věnovaná tragickým okolnostem smrti Václava Hraběte je součástí publikace **Jiřího Hlinky** z cyklu *Nevyjasněná úmrtí*⁷⁸ (mj. se tento díl věnuje i Bohumilu Hrabalovi a Vladimíru Boudníkovi). Publikace přináší cenné biografické informace, které vyvrací snahy spojovat básníka s lyrickým hrdinou jeho básní, oproti tomu je informační hodnota snižována kvůli přizvaným astrologům a grafoložkám, jejichž příspěvky jsou nedílnou součástí publikace. Autor publikace se neubráníl senzacechtivým spekulacím a komentáři jednotlivých pasáží textu.⁷⁹ Již Bohuslav Hoffmann upozorňoval na problematiku

⁷⁷ JANOUŠEK, Pavel; ČORNEJ, Petr; FIALOVÁ, Alena: *Dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd., Praha: Academia, 2008. Str. 246.

⁷⁸ HLINKA, Jiří. *Nevyjasněná úmrtí. II., Václav Hrabě, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník*. 1. vyd., Praha: World Circle Foundation, 1999.

⁷⁹ „Do doby, kdy byl Václav na vojně, je datována ještě jedna zvláštní a tajemně obestřená událost. Při jedné z návštěv přílehlého hostince Hrabě potkal mladou cikánku, od které si nechal věštit osud z ruky. Dívka mu předpověděla, že se nedožije více než 24 let.“ Tamtéž, str. 23.

řazení básní v souboru *Blues pro bláznivou holku* a sám se později pokusil sestavit jejich časovou linii. V tomto případě se úkolu zhostila přizvaná grafoložka, která s jistotou určila časový horizont jednotlivých básní. Zjevnou manipulaci s básnickým odkazem shledáváme i na začátku jednotlivých kapitol, které jsou tematicky uvozeny básněmi, korespondujícími s obsahem textu (*Dostatek spánku/ čeká nás v hrobě/ vzbud' se má láska/ a vezmi mě k sobě, A kdybych už měl umřít/ chci hvězdy na rakev [...] věřte mi je to k zlosti/ teď v létě umírat*). Nakonec jsou všechny polemiky uzavřeny komentářem přizvaného astrologa.⁸⁰

Vzpomínková publikace⁸¹ **Jiřího Žáka** vyšla v roce 2010. Východiskem pro sepsání těchto pamětí byly výpovědi rodinných příslušníků, kamarádů a profesorů, kteří byli blízkými osobami v okruhu Václava Hraběte. Autor byl seznámen se zásadními kritikami, text obsahuje i úryvky z rozhovorů s literárními vědci (Bohuslav Hoffmann, Rudolf Matys), kteří se problematice Václava Hraběte věnovali. Kniha je členěna do dvanácti tzv. taktů, přičemž každý takt se věnuje jednomu úseku básníkovy života. Z doby do nástupu na vysokou školu je zde potvrzena Hrabětova fascinace Jaroslavem Ježkem a aktivní básnická činnost (přestože to byla zejména poezie milostná, melancholická).

Jiří Žák se pokusil o celistvý pohled na básníkův život. Podrobně se věnoval například problematice přiřazovaného beatnictví, snahám o zařazení do oficiální literatury či Hrabětovým zážitkům z vojny. Nejproblematičtějšími pasážemi jsou pak zjevné výpůjčky z knihy *Nevyjasněná úmrtí* (grafoložka rozbořem textu Hrabětova zápisníku sestavuje básníkovu minulost). Autor se však opírá i o jiné, relevantní texty, ať už to jsou publikace Vladimíra Křivánka či odborné články Bohuslava Hoffmanna.

Přestože se jedná o text sestavený zejména ze vzpomínek přátel a rodiny a nemůžeme mluvit o publikaci odborného rázu, přínosné jsou zejména ty pasáže, věnující se středoškolskému životu a následně vojenskému pobytu Václava Hraběte. Jedná se tak o vůbec

„Vnímaví lidé okamžitě rozpoznali kvalitu Hrabětovy poezie a jeho pověst se šířila velkou rychlostí.“ Tamtéž, str. 27.

„Další vzpomínka je na únor 1965, kdy Hrabě od žáků jedné třídy dostal dárek – parte, které oznamovalo, že [...] dnes zemřel nezapomenutelný učitel Václav Hrabě.“ Tamtéž, str. 36.

⁸⁰ Astrolog Richard Stříbrný upřesňuje hodinu Hrabětovy smrti:

„Podle mého soudu došlo ke smrti okolo 3:30 hod. ráno, protože tehdy stál ascendent přesně ve stejném místě, jako při jeho narození, což se stává v okamžiku smrti. Samotná konstelace při smrti naznačovala, že svět přijde o básníka.“ A ke způsobu úmrtí dodává: „V okamžiku smrti působily mimořádně silné vlivy: Merkur šel přímo v opozici na jeho Neptuna do 8. domu. On mohl být nějak rozrušen, cítit neuspokojivý stav, a v důsledku toho mohl ten večer sáhnout po alkoholu, nebo být nějak excitovaný a nepozorný. Kvůli tomu mohlo dojít k nějaké neopatrnosti. Neptun v 8. domě pravidelně působí smrt otravou, je to konstelace, kdy se člověk může také otrávit houbami, či nějakou zkaženou potravinou.“ Tamtéž, str. 39.

⁸¹ ŽÁK, Jiří. *12 taktů pro Václava Hrabě*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2010.

první publikaci, určenou širokému spektru čtenářů, která předkládá existenci básní i před příchodem do Prahy a již několikrát zmiňovaným beatnickým životem ve Viole.

Shrnutí

První posmrtně vydaná sbírka vyšla pod taktovkou **Miroslava Kovářika**. Editor představil Václava Hraběte jako rozhněvaného a beatnického básníka, který zemřel za podivných okolností v době, kdy americký beatnik Allan Ginsberg stále pobýval v Praze. Kovářikova reflexe Hrabětova díla vycházela z úzkého propojení tvorby a autorova života. Textový soubor byl uzavřen básní, která byla původně součástí reportáže *Třicet a jedna noc* aneb *Zápisky z živého domu*. Tato sbírka nebyla sestavena ani s ohledem na přibližnou dobu vzniku jednotlivých básní. Jednotlivé úseky editorské poznámky se postupně rozšířily do tisku. Staly se součástí recenzí a komentářů Hrabětova díla a zastávaly funkci jediného adekvátního zdroje informací až do roku 1989. Tematickou návaznost pozorujeme i v článku **Kamila Horňáka**, otištěném v *Hostu do domu* o tři roky později, kdy vyšla sbírka *Stop-time*. Horňák převzal informace z výše popsané ediční poznámky, sám k básníkově charakteristice dodal, že Hrabě vědomě navazoval na poezii Františka Gellnera. Ve stejném roce, kdy je publikován článek Kamila Horňáka, vychází studie **Ireny Zítkové** *Jam-session s Františkem Gellnerem*. Studie byla vůbec prvním pokusem o interpretaci Hrabětovy poezie. Výklad Ireny Zítkové se však snažil vyobrazit autora z hlediska soudobé literatury, na básníkovu dílo bylo nahlíženo jako na poezii přelomu šedesátých a sedmdesátých let, nikoli přelomu padesátých a šedesátých let a jejich první poloviny, ve které skutečně vznikalo. Problematické se nám jeví i samotné uchopení interpretace, autorka vykládá poetiku Václava Hraběte na srovnání jeho torzovitého díla s poezií Františka Gellnera.

Všeobecné vnímání Hraběte jako představitele beatnické generace se postupně dostalo do rozporu s normalizačními tendencemi sedmdesátých let. Deset let po Hrabětově smrti nebylo možno oficiální cestou otisknout článek, na rozdíl od let předchozích, kdy vyšlo velké množství textů a článků zabývajících se zejména legendou autorova života. V roce 1977 vydal **Jaromír Pelc** druhou sbírku Hrabětových básní s názvem *Blues v modré a bílé*. Pelc se pokusil včlenit básníkovu tvorbu mezi sbírky oficiálního proudu, jeho snaha o bezproblémové vplynutí sbírky však neskončila pozitivně. Nejenže tímto krokem došlo k dalšímu kroku mytologizace odkazu Václava Hraběte v průběhu dvanácti let od jeho smrti, zároveň však kritikova snaha vyvolala ostrý nesouhlas. Pelcův příliš pozitivní komentář nenalezl pochopení jak na oficiální scéně, tak ani v okruhu nadšených samizdatových šířitelů.

Zatímco Pelc se snažil zmírnit obraz Hraběte jako beatnického básníka, **Josef Peterka** ve své studii Úplně zbytečná legenda zastal hledisko opačné a přirovnal básníkovu poezii k americké anarchizující neoavantgardě. Pro nás Peterkova recenze (i přes přemrštěnost výroků a dezinterpretaci Hrabětových veršů) obsahuje zásadní metodologický přínos. Peterka ve své práci upozornil na manipulaci s Hrabětovým dílem a zároveň také na absenci zařazení básníka do českého poetického kontextu první poloviny šedesátých let. Hrabětovy verše se staly majetkem a nástrojem normalizačních kritik, bez ohledu na reálnou dobu vzniku básní a značnou torzovitost básníkovy odkazu. V předchozí kapitole jsme zmínili příspěvek **Jana Lukeše**, který ve své knize Prozaická skutečnost komentoval vzniklou při mezi Jaromírem Pelcem a Josefem Peterkou. Jan Lukeš ve své práci navázal na odkaz Jaromíra Pelce, který představil básníka i jako předchůdce literární generace sedmdesátých let, a Václava Hraběte zařadil na pomezí písničkářské a prozaické tvorby této generace. Časové zařazení poezie Václava Hraběte se tak posunulo o skoro dvě desetiletí kupředu, než bylo reálné období vzniku básníkových veršů. Za pozitivní přínos považujeme náleznost textu **Jiřího Rambouska**, který byl doposud kritiky opomenut, a dotváří tak linii básníkovy ohlasu v předlistopadovém období. Pozitivním přínosem této studie je logické vřazení Václava Hraběte do literární generace šedesátých let. Rambousek tak nesouhlasí s Pelcem, který prohlašuje Hrabětovy verše za „dialektickou negaci“ mladé poezie šedesátých let.

Nejvýraznější pokus o reflexi Hrabětova díla spadá do polistopadového období. V roce 1990 vyšel dosud nejúplnější soubor textů, nikoliv však úplný, protože v něm chyběla značná část textů juvenilních a také texty neveršované. *Blues pro bláznivou holku* obsahoval přes osm desítek básnických textů ve zvláštním uspořádání. Základem bylo dvanáct básní autorem komponované sbírky. Ostatní texty byly řazeny ne zrovna obvyklým způsobem: podle abecedy titulů či incipitů prvních veršů. Vydáním tohoto souboru se dosavadní básníkův odkaz více než zdvojnásobil. Zároveň se také prokázalo, že některé doposud vydávané básně obsahovaly chybné opisy veršů, forma básnických skladeb se mnohdy lišila a názvy, pod kterými se básně popularizovaly, byly často smyšlené, mylně přiřazené k nesprávným veršům, případně se jejich název vyvinul z incipitů jednotlivých básní. Po roce 1990 se situace zmytizovaného vnímání básníka proměnila, můžeme sledovat dvě rozdílné interpretační vlny. Jednak se objevily publikace určené pro širokou veřejnost a jednak vyšly přelomové publikace odborného charakteru, přičemž obě tyto strany měly přístup k doposud ztracené básníkově pozůstalosti. Nález této pozůstalosti pozitivně přispěl k opravě některých doposud chybně opsaných básní, popřípadě k čtenářskému přehodnocení celé řady vydaných kritik a novinových článků, které čerpaly z původní ediční poznámky Miroslava Kovářika.

Významným vykladatelem v tomto období byl **Bohuslav Hoffmann**. Václav Hrabě byl Hoffmannem tematicky vřazen mezi generaci mladých básníků, kteří svou pozornost obraceli k aktualizované biblické a barokní tradici, k adoraci dětství a vytváření přírodních obrazů a krajin. Tento únik ze skutečného světa do světa exotického podle něho sdílel Hrabě zejména s Josefem Hanzlíkem a Ivanem Wernischem. Podle Hoffmanna básníka k této orientaci vedla zejména obliba v černošské poezii, prokletí francouzští básníci, exotické texty a motivy českých básníků. Přínosem Bohuslava Hoffmanna je komplexní vřazení básníka do autentického literárního kontextu první poloviny šedesátých let a vymezení historického významu tohoto autora. Zároveň také poukázal na problematiku řazení básní v souboru *Blues pro bláznivou holku* a zdůraznil, že i přes snahu editorů M. Kovářika a J. Pelce zůstává odkaz Václava Hraběte stále částečným torzem, dokud nebude dílo vydáno tak, aby reflektovalo alespoň přibližnou dobu vzniku jednotlivých básní. **Vladimír Křivánek** přispěl k této problematice dvěma odlišnými texty. V prvním z nich se nechal inspirovat edičními poznámkami Miroslava Kovářika a Jaromíra Pelce. Druhý text se věnoval problematice písňové tvorby. Největším přínosem této studie je metodologický pokus o zachycení vývoje bluesové poetiky na domácím literárním poli. Mezi autory nejvýrazněji ovlivněné touto dobovou básnickou podobou bluesové inspirace Křivánek uvedl Josefa Kainara (sbírky *Lazar a píseň*, *Mis Otis lituje* a *Moje blues*) a kompletní básnickou tvorbu Václava Hraběte. Křivánkův výklad věnující se jazzové inspiraci v tvorbě Václava Hraběte je shodný se studií B. Hoffmanna *Bluesový hrabě své generace*. Z vývojového hlediska je pro nás důležité zařazení Václava Hraběte jakožto básníka šedesátých let v novodobých dějinách literatury. Pozornost byla věnována i dvěma vybraným publikacím pro širokou veřejnost. Tyto texty byly primárně sestavené ze vzpomínek Hrabětova okolí, přínosné jsou zejména z životopisného hlediska. Publikace Jiřího Žáka vykazuje nejenom detailní životopisné informace, v textu nalezneme i rozhovory s literárními vědci, například s Bohuslavem Hoffmannem.

V básnickových ohlasech můžeme sledovat dvě vývojová období. Do doby vydání dosud nejúplnějšího souboru básní *Blues pro bláznivou holku* (1990) byly Hrabětovy verše publikovány ve třech různých básnických sbírkách – *Stop-time* (1969), *Blues v modré a bílé* (1977) a *Černé nebe nad městem* (sbírka vyšla v exilu v roce 1985). Pokaždé se jednalo o jednostrannou interpretaci básníka, která sestávala z tendenčního řazení jednotlivých básní i velmi emotivní ediční poznámky editora. Jednotlivá vydání těchto sbírek ovlivňovala nejen čtenářskou recepci, ale stala se zároveň zdrojem informací, hojně citovaných v novinových článcích. V neposlední řadě připomeňme i pře dobových literárních kritiků, kteří svými

dezinterpretacemi a dohady odcizovali básníkův odkaz od recepce a interpretace samotných veršů. S vydáním souboru *Blues pro bláznivou holku* se situace proměnila. Jednak se objevily spekulace o tom, jakým způsobem by mělo být Hrabětovo dílo vydáváno (problémové určení datace jednotlivých básní) a jednak byl básník Václav Hrabě po více než čtyřiceti letech zařazen literárními vědci k autorům básnické generace šedesátých let.